

УДК 347.83

Гаргат Віталій Богданович,
старший викладач кафедри
адміністративних та цивільно-правових дисциплін
Прикарпатського факультету
Львівського державного університету внутрішніх справ

КОПІЛЕФТ: ПОНЯТТЯ ТА ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Стаття присвячена розкриттю існування та застосування «вільних ліцензій» щодо створення, розповсюдження та використання інформаційного продукту, на умовах, котрі не передбачені чинним законодавством щодо права інтелектуальної власності.

Ключові слова: право, інтелектуальна власність, ліцензія, інформаційний продукт, правове регулювання, правові норми, відкрите програмне забезпечення, міжнародне право.

Постановка проблеми. Інформаційний розвиток суспільства породжує виникнення цілого ряду проблем, що пов'язані із можливістю створення, використання та розповсюдження інформаційного продукту як одного із об'єктів права інтелектуальної власності. Існуюче законодавство не в силах охопити та врегулювати ті суспільні відносини, що склались в силу встановлення до результатів інтелектуальної діяльності правового режиму їх вільного використання та зміни. Встановлення різного типу ліцензій породжує непорозуміння власників та користувачів інформаційних продуктів, а в деяких випадках і зловживання своїми правами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правовими проблемами розвитку сучасного суспільства займалися провідні зарубіжні та вітчизняні науковці Й. Гессен, Д. Дьюї, Г. Кельзен, Г. Маркузе, А. Пайк, В. Д. Бабкін, В. А. Бачинін, С. В. Бобровник, С. Д. Гусарев, А. П. Заєць, О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко, М. І. Панов, О. В. Петришин, П. М. Рабінович та інші.

Постановка завдання. Мета даної статті полягає у дослідженні феномену існування так званих «вільних ліцензій» щодо створення, розповсюдження та використання інформаційного продукту як самими творцями, так і, безпосередньо, користувачами. Саме існування «вільних ліцензій» дає змогу певним чином врегулювати ті відносини, котрі, як правило, не можуть бути врегульовані за допомогою законодавства з інтелектуальної власності.

Вклад основного матеріалу дослідження. Копілефт – це сучасний термін в галузі права інтелектуальної власності, котрий засвідчує, що кожен, хто поширює результат інтелектуальної чи творчої діяльності, зі змінами чи без них, зобов'язаний передати свободу копіювати і змінювати цей результат. Копілефт гарантує, що кожен користувач має свободу щодо користування та розпорядження об'єктами права інтелектуальної власності.

Загальноприйнятною практикою для досягнення такого безперешкодного використання, копіювання і розповсюдження матеріалів є їх ліцензування, за умовами якого кожен може користуватися ліцензованим матеріалом без будь-яких обмежень

розповсюджувати як-завгодно багато його копій, модифікувати матеріал в будь-який спосіб, що прямо суперечить існуючому зараз законодавству України та міжнародним угодам і договорам.

Але ці три умови все ж не забезпечують того, що похідні матеріали, створені в результаті користування таким чином ліцензованих матеріалів, будуть розповсюджуватись на таких же «необмежених умовах». Тому умови копілефт накладають на власника похідних матеріалів зобов'язання розповсюджувати їх лише з таким самим типом ліцензії, як і оригінал [3, с. 57].

Інші умови копілефт ліцензії, які остаточно унеможливають перешкоджання вільному використанню, копіюванню і розповсюдженню матеріалів включають:

- заборону відкликати копілефт ліцензію;
- вимогу зберігати матеріал і його похідні версії у форматі, який сприяє модифікаціям, наприклад, для програмного забезпечення таким форматом є вихідний код, компілювання якого гарантується без будь-яких перешкод.
- розробку до певної міри обов'язкової системи документування матеріалу і його модифікацій у вигляді керівництв користувача, описів, тощо.

Як правило, в таких копілефт ліцензіях, для того, щоб вони мали якийсь ефект, необхідно творчо підходити до формулювання ліцензійних вимог та використання законодавства, яке регулює право інтелектуальної власності. Наприклад, говорячи про авторське право, всі особи, які в будь-який спосіб зробили свій внесок в копілефт роботу, стають співвласниками авторського права на роботу, але в той же час, погодившись на умови ліцензії, свідомо відмовляються від певних прав, які, зазвичай, походять з авторського права, наприклад, право бути єдиним розповсюджувачем копій цієї роботи.

Залежно від законодавства, яке регулює право інтелектуальної власності, і яке може відрізнятися в різних країнах, фактична ліцензія, яка є нічим іншим, аніж способом досягнення копілефт мети, може також відрізнятися в різних країнах. Наприклад, в деяких країнах може допускатись продаж програмного забезпечення без гарантійних зобов'язань в стандартному GNU GPL стилі, тоді як в більшості Європейських країн дистриб'ютор програмного забезпечення не може відмовитись від дотримання гарантій стосовно проданого продукту, тому границі таких гарантій описані в більшості європейських копілефт ліцензіях [1, с. 87].

Концепція копілефт виникла в результаті роботи Річарда Столмена над інтерпретатором Lisp. На запит компанії Symbolics, виробника комп'ютерів, щодо використання інтерпретатора, написаного Столменом, той погодився надати їм свою роботу на умовах громадського домену. Symbolics розширила і вдосконалила цей інтерпретатор, але коли Столмен захотів отримати доступ до змін, зроблених до написаного ним коду, йому було відмовлено. Тож Столмену не залишалось нічого, окрім як вжити необхідних кроків для запобігання подібної поведінки в майбутньому.

Оскільки Р. Столмен вважав неможливим, в короткотерміновій перспективі, ліквідування законодавства щодо авторського права та виправлення несправедливості, яку йому довелось відчути на собі, він вирішив діяти в рамках існуючого законодавства і в 1984 році створив свою власну ліцензію – GNU General Public License (GPL), першу копілефт ліцензію. Вперше, за умовами цієї ліцензії, власник авторських прав міг передавати в безстрокове користування максимальні права на програму її користувачам, не залежно від того які зміни і ким були внесені до її оригінальної версії. Це означало передачу прав на програму лише тим, хто вже її отримав, а не громадськості загалом, але

це було найбільше, що він міг зробити при існуючому законодавстві. Нова ліцензія на той час ще не отримала ярлик «копілефт» [6, с. 58].

Термін «копілефт», згідно деяких джерел, вперше з'явився наприкінці 1970-х рр. в Tinu BASIC, вільно розповсюдженій версії BASIC. Текст програми містив фрази «Всі обов'язки застережено» та «копілефт» (гра слів «Всі права застережено» та «Копірайт», які, зазвичай, використовуються при застереженні авторських прав). Сам Річард Столмен стверджує, що виникненню слова копілефт слід завдячувати Дону Хопкінсу, який в 1984 чи 1985 році надіслав йому листа, надписавши на конверті «Копілефт – всі права перевернуто» (англ. «Copyleft – all rights reversed»), після чого Столмен використав даний термін для позначення концепції розповсюдження програмного забезпечення, над якою він працював.

Навколо визначення терміну «копілефт» існує ціла полеміка. Оригінально, термін виник як забавне перевертання слова «копірайт», тобто іменник, який означав умови ліцензії GNU General Public License, заснованої Річардом Столменом як частина проекту Free Software Foundation. Тобто фраза «ваша програма захищена копілефт» означає те саме, що й «програма захищена GPL» (GPL є де-факто стандартом для всіх видів копілефт ліцензій). Термін може використовуватись і як дієслово, наприклад, у фразах типу «він копілефт (ив) останню версію своєї програми», але тоді він не має такого точного значення і може мати на увазі будь-яку з декількох подібних ліцензій, або навіть уявну ліцензію для подальшого обговорення. (Див. наступний розділ, який більш детально торкається деяких проблем, пов'язаних з визначенням терміну «копілефт».)

По причині складнощів, викликаних використанням бібліотечних програм, Free Software Foundation створила GNU Library General Public License (LGPL), в якій змінено вимоги щодо подальшого розповсюдження і дозволяється використовувати програмні бібліотеки, не будучи при цьому «зараженим» їх ліцензією. Пізніше LGPL було перейменовано в GNU Lesser General Public License для того, щоб підкреслити слабкість її копілефт-умов і заохотити авторів бібліотек користуватись звичайною GPL ліцензією [7, с. 54].

На даний час склалися наступні види копілефту:

1. Суворий і слабкий копілефт.

Копілефт на роботу вважається «суворим» в тому розумінні, що існують ефективні засоби «примусового» застосування копілефт до різних видів похідних робіт. «Слабкий копілефт» використовується в тих ліцензіях, за умовами яких не всі види похідних робіт успадковують такі ліцензії (часто має значення в якій саме спосіб була створена похідна робота). Іноді поняття «слабкий копілефт» є нічим іншим, аніж евфемізмом, який означає відсутність реальних засобів застосування «примусового» копілефт на роботу.

Прикладами ліцензій на відкрите програмне забезпечення з суворим копілефт є GNU General Public License та Q Public License. Подібними ліцензіями зі слабким копілефт є GNU Lesser General Public License та Mozilla Public License. Як приклади не-копілефт ліцензій можна назвати ліцензії на X11 та BSD.

2. Повний і частковий копілефт.

«Повний» і «частковий» копілефт стосуються іншої сторони ліцензії. Повний копілефт – це коли всі частини роботи (окрім самої ліцензії) можуть бути модифіковані будь-ким. Частковий копілефт означає, що на частину матеріалу не розповсюджується дозвіл на необмежені модифікації, або, іншими словами, він не є повністю предметом копілефт, наприклад, копілефт на мистецькі твори іноді є небажаним чи просто неможливим [3, с. 83].

Незважаючи на те, що копілефт не є законодавчо визнаним терміном, він розглядається копілефт-ідеологами як правовий механізм. Оскільки його розроблено в результаті політичних і ідеологічних дебатів навколо проблем інтелектуальної власності, то відсіля виникли і певні ідеологічні розгалуження в самому стані копілефт. Дехто вбачає в копілефт перший крок у знищенні будь-яких проявів законодавства про авторське право. Але така мета не зовсім узгоджується зі Столменом і Free Software Foundation, які вбачають у подібному розвитку подій швидше повернення до громадського домену, без захисту на зразок копілефт, коли розробники програмного забезпечення не матимуть жодних обмежень при розповсюдженні і продажу бінарних файлів без відкриття при цьому їх вихідного коду. Інші звертають увагу на те, що якщо копірайт, як такий, буде скасовано, то зникне і потреба в захисті чи примусовому ліцензуванні.

Незалежно від того, навколо якого продукту побудовано бізнес: чи це художні роботи, чи індустриальні продукти, такі, наприклад, як програмне забезпечення, правила комерційної експлуатації суворого копілефту суттєво відрізняються від комерційної експлуатації традиційного інтелектуального права. Бізнес, утворений, наприклад, навколо програмного забезпечення з відкритим кодом, або ж допускає деякі відхилення від вимог суворого копілефту, або ж базується виключно на моделі послуг та/або консультацій навколо такого копілефт-продукту. Загалом, фінансовий оборот бізнесу, утвореного навколо копілефт-продуктів набагато менше порівняно з бізнесом, який експлуатує інтелектуальне право.

На сьогоднішній день у міжнародному праві (йдеться про договір TRiPs, 1993 р. і Всесвітній Договір про Авторське Право (WCT), 1996 р.; DMA15, 1998 р.) чітко зафіксовано лише «пропріетарне» розуміння інтелектуальної власності. Норми TRiPs та ВОІВ здебільшого спрямовані на захист майнових прав авторів інтелектуальних здобутків з позиції їх «пропріетарного» тлумачення, і саме на це спрямовано також міри захисту, передбачені даними міжурядовими угодами. Тому нинішня боротьба з неліцензійною (контрафактною) продукцією являє собою застосування адекватних заходів для охорони лише одного типу інтелектуальної власності – «пропріетарної».

Вільна ж інтелектуальна власність (ліцензії «Копілефт» та похідні) фактично знаходиться за межами дії згаданих норм за визначенням, оскільки ліцензії копілефт спрямовані на захист лише немайнових прав на відміну від пропріетарних ліцензій копірайт (або ж, у деяких випадках, патентів) з їхньою спрямованістю на захист всіх можливих прав, і особливо майнових. Внаслідок цього застосування до продуктів копілефт пропріетарних заходів охорони інтелектуальної власності є абсолютно неадекватним, що широко підтверджує як міжнародна, так і власне українська практика.

Вимоги TRiPs, таким чином, у жодний спосіб не обмежують розвиток державами, які підписали цю угоду, вільних типів інтелектуальної власності, оскільки дана сфера перебуває поза межами регулювання TRiPs. Відповідно, ніякі законопроекти, спрямовані на захист або розблокування Вільних (Відкритих) моделей інтелектуальної власності – жодним чином не можуть суперечити TRiPs та іншим подібним угодам. Адже вони не суперечать уже прийнятим договорам і специфікаціям, а «надбудовують» їх додатковими угодами, що стосуються «нових» типів інтелектуальної власності.

Не буде помилкою сказати, що угода TRiPs та інші подібні угоди складають відносно старий, індустриальний прошарок авторського і патентного права – в той час як нові норми, які адекватно відповідають Вільній (Відкритій) інтелектуальній власності та новітнім інформаційним феноменам – повинні скласти в цьому розділі права новий, постіндустріальний шар [5, с. 4].

Висновки. Внаслідок розвитку українського законодавства про інтелектуальну власність по шляху, запропонованому міжнародним правом, на даний час ми не маємо жодного правового положення, пов'язаного із визначенням та врегулюванням суспільних відносин, що склались в сфері використання об'єктів авторського права за принципом копілефт, що на нашу думку, тягне за собою неможливість належного використання та застосування результатів інтелектуальної та творчої діяльності, що розповсюджуються за цим принципом.

Тому вбачається за необхідне розпочати роботу по розробці та впровадження в законодавство, що врегулює відносини в сфері інтелектуальної власності, норм, які б відповідали сучасним потребам інформаційного суспільства в галузі створення та використання об'єктів авторського права за умов його вільного розповсюдження.

Список використаних джерел

1. Антонов В. М. Інтелектуальна власність і комп'ютерне авторське право (2-е вид., стереотип.) / В. М. Антонов. – К. : КНТ, 2006. – 520 с.
2. Валле В. Парадокси права інтелектуальної власності / В. Валле. – Київ : Освіта України, 2010. – 448 с.
3. Потехіна В. О. Інтелектуальна власність: Навч. пос. / В. О. Потехіна. – К. : ЦУЛ, 2008 – 414с.
4. Правовые аспекты лицензирования телерадиовещания и телекоммуникаций / Под ред. Винокурова Г. В., Рихтера А. Г., Чернышова В. В. – М.: Центр «Право и СМИ», 1999. – 176 с.
5. Серeda С. А. Открытое программное обеспечение: проблемы лицензирования и доказательства легальности / С. А. Серeda // Потребитель, 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://consumer.nm.ru/osp_law.htm.
6. Юскаев В. Б. Інтелектуальна власність. Частина 2. – С. : Видавництво СумДУ, 2010. – 141 с.
7. US Code, § 103. Subject matter of copyright: Compilations and derivative works.

Гаргат В. Б. Копилефт: понятие и проблемы правового регулирования

Статья посвящена раскрытию существования и применения «свободных лицензий» для создания, распространения и использования информационного продукта, при условиях, которые не предусмотрены законодательством, регулирующим право интеллектуальной собственности.

Ключевые слова: право, интеллектуальная собственность, лицензия, информационный продукт, правовое регулирование, правовые нормы, свободное программное обеспечение, международное право.

Gargat V. B. Copyleft: concept and problems of the legal adjusting

The article elucidate the existence and use of «free license» to create, distribute, and use of information products on terms that are not covered by current legislation on intellectual property rights.

Key words: law, intellectual property, license, information product, regulation, legal standards, open software, international law.

